

ל"ג בעומר

ועכצ"ל שבפרק זמן זה אירע דבר מיוחד שבגללו „כולן מתו" ב„פרק" זה.

ב. ויש לומר בזה – בהקדים ביאור כללות הענין שתלמידי רע"ק „לא נהגו כבוד זה לזה", דלכאורה תמוה:

הרי רבם של תלמידים אלו, רבי עקיבא, הוא התנא שהדגיש את גודל הפלאת המעלה של אהבת ישראל – „ואהבת לרעך כמוך" – רבי עקיבא אומר זה כלל גדול בתורה⁶. וא"כ, יפלא מאד שדוקא תלמידיו „לא נהגו כבוד זה לזה" – היפך הענין דאהבת ישראל (הוראה עיקרית ויסודית בתורת רבם)?

ונת' במק"א, שאדרבה – דוקא היו-תם תלמידי רע"ק גרם לכך „שלא נהגו כבוד זה לזה". והביאור:

אמרו חז"ל שאין דיעותיהם של בני אדם שוות. וכמובן שכן הוא בנוגע לכ"ד אלף תלמידי רע"ק, שכא"א מהם השיג תורת רע"ק לפי דרכו ודעותיו, ובשיקול הדעת שלו מסקנתו שבדאי כפי שהשיג

א. ידוע סיפור הגמרא⁷, ש„שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא . . וכולן מתו בפרק אחד (בין פסח לעצרת) מפני שלא נהגו כבוד זה לזה", ובל"ג בעומר – „פסקו למות".

ולכאורה סיפור זה דורש ביאור:

דבר פשוט הוא, שכל תלמידים אלו – בריבוי גדול של כ"ד אלף – לא באו ונעשו תלמידיו ביום (בפרק) אחד, כי אם במשך כו"כ שנים⁸, והיינו, כאשר התחיל רע"ק ללמוד עם תלמידים ונתפרסמו שמו ותורתו בעולם, התחילו לנהור אליו תלמידים, ובמשך הזמן הלך וגדל מספרם, עד שהיו לו כ"ד אלף תלמידים.

וכמו"כ מובן, שאופן הנהגתם של כל התלמידים לא נשתנה בבת אחת למצב של „לא נהגו כבוד זה לזה", כי אם מדרגא לדרגא כו'.

ותמוה ביותר: מדוע נענשו כולם ב- „פרק אחד" – הרי דוחק הכי גדול לומר שבתקופה קצרה זו של „פרק אחד" (בין פסח לעצרת) נתמלאה סאתם של כל הכ"ד אלף תלמידים בב"א ועד כדי להענש בעונש מיתה?

(6) קדושים יט, יח ובתרי"ב (ופרש"י) עה"פ.

(7) ולכאורה דוחק לומר שמאמר זה נאמר ע"י רע"ק לאחר (ומצד) מיתת תלמידיו על שלא נהגו כבוד וכו'.

(8) לקר"ש ח"ז ע' 342 ואילך. חכ"ב ע' 139 ואילך.

(9) ראה ברכות נח, א. סנהדרין לח, א. תנחומא פינחס י. תניא בהקדמה.

(10) ראה אבות (פ"ב מ"ח לגירסת אדה"י בסדורו – מ"ט) ואילך ה' תלמידים היו לו לריב"ז . . א"ל צאו וראו כו' – וכא"א אמר דברים שונים, שכא"א מדברי אחד שונים מכל השאר. – וראה המשך תער"ב ח"א פ"ג.

(1) יבמות סב, ב. וראה ג"כ ב"ר פס"א, ג. קה"ר פ"א ו.

(2) כ"ה בגמ' לפנינו. ובמס' יבמות עם שינויי נוסחאות כו' (ירושלים, תשמ"ז) הובאה גירסא „זוג", „זוגות".

(3) יבמות שם. קה"ר שם.

(4) מאירי יבמות שם „קבלה ביד הגאונים כו'" (וראה אוצר הגאונים ליבמות שם). טושי"ע או"ח סתצ"ג ס"ב (וראה שם ס"א). שר"ע אדה"ז שם ס"ה.

(5) ראה כתובות סב, סע"ב ואילך.

אלא, כאו"א מהם השתדל להשפיע על כל שבגדר "רע"ק" ובפרט תלמידי רבו שגם הם ישיגו תורת רבם באותה הדרך האמיתית (לפי דעתו); ואלה שלא קיבלו זה – לא הי' יכול לנהוג בהם כבוד (ובפרט כבוד כפי הדרוש מתלמידי רע"ק).

ג. עפ"י יש להבין לאידך גיסא:

אף שמוכן שאין זה הנהגה הראוי' לתלמידי רע"ק, שגם מצד דיעותיהם ה- שונות לא הי' צ"ל פגיעה ביחסים הכבוד שביניהם, כי כאו"א הי' לו לתת מקום גם לדעתו של חבריו [מכיון שגם זו היא דיעה בתורה, אלו ואלו דברים אלקים חיים¹⁵], לכן הנהגתם ההפכית נחשבה לדבר בלתי-רצוי ובפרט לפי ערך מע- לתם – מ"מ, איך יתכן לומר שבגלל "חטא" כזה לחוד יענשו בעונש חמור כ"כ, כולן מתו?

ובפרט שע"פ הנ"ל מובן, שאין ה- מדובר ביחס של זלזול ח"ו¹⁶ (ואין צריך לומר ענין של העדר האהבה ח"ו – היפך הוראת רבם), אלא העדר הרגש של כבוד אמיתי (שזהו ה"כדבעי"י של תלמידי רע"ק), ובזה גופא – מפני "מלחמתה של תורה" שהובטחנו¹⁷ ש(אף ש"נעשו אויבים זה את זה" –) "אינם זים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה שנאמר¹⁸ את והב בסופה".

ויש לומר, שזהו שדייקו רז"ל ש"כולן מתו בפרק אחד" – להשמיענו, דזה ש-

הוא כן הוא הפירוש האמיתי בדברי רע"ק: ולכן כאשר שמע שחבירו לומד את דברי רבו באופן שונה – ובלתי נכון לפי דעתו – לא הי' יכול לנהוג בו כבוד והערכה – שהרי הוא לומד את דברי רבו באופן מוטעה!

[הנהגת כבוד זה לזה מן השפה ולחוץ בלבד – מובן שאין זה שייך ב- תלמידים של רע"ק, כי בודאי היו "אנשי אמת"¹⁹ ו"תוכם כבדים"²⁰, ולא היו יכולים להתנהג באופן ד"אחד בפה ואחד ב- לב²¹].

ונמצא, שדוקא היותם, תלמידי רבי עקיבא²² היא הסיבה, שלא נהגו כבוד זה לזה: כל אחד מתלמידי רע"ק הי' מסור ונתון בכל נפשו לתורת רבו, עד שלא הי' יכול לסבול שמישהו מפרש תורת רבו שלא כהלכה (לפי דעתו), ובפרט כאשר זה ה"טועה" (בתורת רע"ק) הוא תלמיד רע"ק,

ופשיטא שלא הי' יכול לנהוג בו כבוד²³.

יתירה מזו: הנהגה זו יש בה תוקף דוקא מצד הוראתו היסודית הנ"ל של רע"ק שאמר, "ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה": לולא הוראה זו, יתכן שלא יהי' איכפת להם כ"כ מה שיש תלמיד שאינו משיג תורת רבם ל- אמיתתה: אבל מכיון שרע"ק רבם לימד ע"ד מעלת קיום מצות, "ואהבת לרעך כמוך", לא הסתפקו בזה שהם עצמם שקדו ועשו חיל בלימוד תורת רבם,

(11) ראה לקו"ש ח"ו שם הערה ד"ה אנשי אמת.

(12) לי חז"ל ברכות כח, א. ויעוד.

(13) ע"ד פרש"י וישב לו, ד. וראה פסחים קיג,

ב. י"מ מט, א. רמב"ם הל' דעות פ"ב ה"ו.

(14) ראה קידושין ל, ב ובפרש"י שם ד"ה נעשו

אויבים.

(15) עירובין ג, ב. גיטין ה, ב.

(16) ראה חזקוני מהרש"א ועץ יוסף לע"י יבמות

שם.

(17) כתובות סז, רע"א.

(18) קידושין ל, ב.

(19) חזקוני כא, יד.

הדין²⁵ (כמובן ממ"ש בזהר²⁶ ע"ד "כ"ד בתי דינין", וכבסיפור הנ"ל בירושלמי, שהיו כ"ד קרונות), שזה גרם שתכנס בהם עין רעה עד ש"כולן מתו"²⁷.

ואין זה סתירה להמפורש בבבלי ש- מתו מפני "שלא נהגו כבוד זה לזה" – דהא והא גרם ומצטרף: זה "שלא נהגו כבוד זה לזה" מצ"ע אינו חטא גדול כ"כ, שיענשו עבורו לבד בעונש מיתה, כנ"ל,

כולן מתו לא ה' רק מחמת חטאם הנ"ל "שלא נהגו כבוד זה לזה", אלא (גם) כתוצאה מענין המיוחד ש"בפרק" זה, הזמן גרם סר"ס למיתתם.

ד. ויובן זה ע"פ מה שמצינו עוד סיפור ברז"ל שבו מובא לשון זה – "כולן מתו בפרק אחד":

איתא בירושלמי²⁸ "מעשה בעשרים וארבע קריות (קרונות²⁹) של בית רבי שנכנסו לעבר שנה בלוד, ונכנסה בהן עין רע³⁰ ומתו כולם בפרק אחד".

והנה במחז"ל זה נתפרשה הסיבה (ה- יחידה) למיתתם (שמפני שנתאספו הרבה תלמידים, "כ"ד קרונות" – לכן) נכנסה בהן עין רעה.

ויש לומר, שמוזה נלמוד בענינו (שנאמר בו אותו הלשון (והמסובב) – "כולן מתו בפרק אחד") – שסיבת מיתת תלמידי רע"ק "בפרק אחד" היתה מפני שבפרק זה הגיע מספרם³¹ לכ"ד אלף – מספר גדול ביותר [ובזה גופא – במספר של כ"ד³², הקשור עם מדת

גדרים (ג, א) כ"ד אלף זוגי תלמידים). וראה בר"ש שם בהוצאת תיאודור.

25 ראה פס"ח ש' ספה"ע פ"ו. ש' הכוונות ענין ספה"ע דרוש י"ב. ולהעיר ממ"ש שם (וראה מאמרי אדה"י – פרשיות ח"ב ריש ע' תקצג) שמתו בין פסח לעצרת כי "הם ימי הדין . . . לכן פגעה בהם אז מדת הדין . . . על שלא נהגו כבוד זו"ל", היינו שגם מצד הזמן בשנה ה' מצב של דין (ולהעיר מהנסמן בנצוצי זהר לוח"ב קצ, ב. וראה חזא"ג מהר"ל יבמות שם).

[וראה ח"י לשו"ע אור"ח (סתצ"ג סק"ג – בשם השבלי הלקט ורבינו ירוחם) עוד טעמים להאבילות דימי הספירה – "לפי שמשפט רשעים . . . מפסח ועד עצרת (עדות פ"ב מ"י) . . . ועוד שהם ימי דין על התבואה".]

26 וזח"ג (אד"ר) קלו, ב. שם (א"י) רצג, סע"א. – וראה תורת לוי'צ (ס"ע יז ואילך). ושם, "כלל הדינין הם כ"ד", ובהמשך הענין מקשר זה עם כ"ד אלף תלמידי רע"ק כו'. ע"ש באורך.

27 ועפ"י יומתק זה שאח"כ "בא רע"ק אצל רבותינו שבדרוס ושנה להם" (יבמות שם), כלומר שהמשיך ללמד עם תלמידים אלא ששינה את מקומו – ע"ד המשך סיפור הירושלמי שם, ד"מאותה שעה עקרוה מיהודה וקבעוה בגליל" (ששינו את המקום שבו נהגו לעבר שנים – מיהודה לגליל) – ראה הערה 23.

ולהעיר – דדרום מקום האהבה וחסד – היפך הצפון משם תפתח הרעה (ירמ"א א, ד).

(*) אבל להעיר שרע"ק (ת"ק דמתני') פליג ע"ז. וראה ח"י שם.

20 סנהדרין פ"א ה"ב.

21 פני משה שם.

22 כ"ה בדפוס ירוש' שתח"י. ואולי צ"ל "רעה".

ועד"ז בדפוס הירוש' עם כל המפרשים, נכנסו בה".

23 להעיר מכתובות (סב) שם וגדרים ג, א.

ואולי י"ל (באו"א קצח), שבפרק זה נתאספו כולם למקום אחד (ע"ד הסיפור בירושלמי שם) – ראה יבמות (ועד"ז בב"ר וקה"ר) שם שתלמידי רע"ק היו "מגבת עד אנטפרס" – ולכן נכנסה בהן עין רעה כו'.

וראה לקמן הערה 25 שגם הזמן גרם כו'.

24 בב"ר וקה"ר (שם) לפנינו "י"ב אלף תלמידי דים" (ובתחומא ח"ש ו – "שלוש מאות תלמידים").

אבל ביבמות שם "י"ב אלף זוגים תלמידים" (וראה גם כתובות שם שהיו לו כ"ד אלף תלמידים. וב-

אחד מהענינים המפורשים ברז"ל א-
דות הנהגת רשב"י היא השתדלותו הרבה
והיתירה בענין אהבת ישראל³⁴, וכדמצי-
נו שתיכף לאחר צאתו מן המערה, אמר
איכא מילתא דבעי לתקוני, אמרו ל'י
איכא דוכתא דאית ב'י ספק טומאה ואית
להו צערא לכהנים לאקופי כו"³⁵ והש-
תדל רשב"י תיכף ותיקן את הדבר.

והרי סיפור מופלא הוא: לאחר היר-
תו י"ג שנה במערה, שבתקופה ארוכה זו
לא היתה בידו האפשרות להרביץ תורה
ברבים, לכאורה ה' צריך — לכל לראש
— לאסוף תלמידים וללמדם תורה, וב-
פרט שתורתו אומנתו:

ובמקום זה — עסק לברר האם, איכא
מילתא דבעי לתקוני, והשתדל לתקן
מקום שה' בו ספק טומאה שגרם צער
לכהנים — כלומר: (א) המדובר ה' רק
בנוגע למספר של כהנים שהיו צריכים
לעבור בדרך זו, (ב) גם הם יכלו ללכת
בדרך אחרת, אלא שיה' להם צער ע"י
הטירחא להקיף את הדרך, ואעפ"כ הש-
תדל רשב"י ועסק בעצמו בתיקון הדבר
לבטל צער זה! — עד כדי כך גדלה
מדת אהבת ישראל של רשב"י!

וי"ל שזהו גם תוכן מאמר רשב"י³⁶
"יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן
הדין", שהנהגתו בענין דאהבת ישראל
(ואחדות ישראל) ה' בתכלית העילוי,
עד שדאג והוודיע והובא זה ונקבע ב-
תורה — אהבה וחיבה שלו (לא רק לבנ"י
שהם בדרגת "תלמידי רבי עקיבא" אלא)
גם לאלו שיש צורך לפוטרו מן הדין.

וי"ל, שכתלמידו המובהק של רע"ק³⁷,

אלא מפני שב"פרק" זה נכנסה בהו עין
רעה נענשו אז גם על חטא קל זה "שלא
נהגו כבוד זה לזה".

ואולי י"ל שזהו ע"ד שמצינו³⁸ שב-
עידנא דריתחא מענישים גם על העדר
הרדיפה אחרי קיום מצות ציצית (אף
שאין אדם מחויב לקנות טלית כדי ל-
הטיל בה ציצית). ועוד כו"ב.

ה. והנה סיפור זה אודות תלמידי
רע"ק שמתו מפני "שלא נהגו כבוד זה
לזה" הוא חלק בתורה, ל' הוראה (ועד
שמפני זה נפסק הדין³⁹ שנוהגין קצת
אבילות בימי הספירה), ומובן מזה, כי
אע"פ שהמדובר בתלמידי רע"ק וגודל
מעלתם וי"ל שלכן דקדקו עמהם דוקא
על ש"לא נהגו כבוד זל"י" — בכ"ז הובא
זה ונלמד מזה בתורה שכא"א מישאל
צ"ל בהשלימות דאהבת ישראל גם ב-
מקרים שמצד הדברים ישנה נתינת מקום
שלא להתנהג בכבוד כלפי הזולת (ב-
דוגמת המצב של תלמידי רע"ק).

ויש לומר שזה קשור גם עם הטעם
(השני) בשמחת ל"ג בעומר⁴⁰ — יום
"הילולא"⁴¹ דרשב"י⁴², שהוא ה' מתל-
מידיו "האחרונים" של רע"ק⁴³ (שלמד
אתם לאחר המאורע ד"כולן מתו כו"):

(28) מנחות מא, א וברש"י ותוס' שם (וראה ב"י
לסא"ח ר"ס כד). — ולהעיר ג"כ ממחז"ל השטן
מקטרג בשעת הסכנה (ירושלמי שבת פ"ב ה'ו. ב"ר
פצ"א, ט. פרש"י מקץ מב, ד. ויגש מד, כט). ועוד.
(29) טושי"ע א"ח (ודאדה"י) ר"ס תצג.
(30) וראה כתבי האריז"ל ומאמרי אדה"י
(שנסמנו בהערה 23) שהזמן דיום ל"ג בעומר גורם
לבטיול הדינים (שגרמו למיתת תלמידי רע"ק). ע"ש.
(31) ל' הזהר — ח"ג רצו, ב (ועיי"ג זח"א ריח,
סע"א).
(32) פע"ח שער ספה"ע פ"ז. ובכ"מ.
(33) מקומות שצוינו בהערה 1.

(34) וראה זח"ב קצ, ב.

(35) שבת לג, סע"ב ואילך.

(36) סוכה מה, ב.

(37) ראה גיטין טז, א: מדות תרומות כו'.

כדאי לסמוך על רשב"י שיפטור את כל העולם כולו מן הדין, ויחיש את הגאולה דכל בני" ודהשכינתא שבגלותא"י — גאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, ובמהרה בימינו ממש.

(משיחת ש"פ בחוקותי תשד"מ)

מסר עצמו בכל נפשו ומאודו להמשיך הכלל גדול של רבו הגדול בהענין ד-אהבת ישראל ("זה כלל גדול בתורה"), הרי תיקן בזה את הענין ד"לא נהגו כבוד ול"ז" ע"י תלמידי רע"ק הראשונים, ועוד — בעבודתו ובתורתו הנחיל (דהרב ה"ז אכ"ט) לכאור"א מבני" את הכח להגיע לתכלית השלימות של אהבת ישראל, כנ"ל.

וכדאי הוא ר' שמעון לסמוך עליו בשעת הדחק³⁹ — שבדוחק זה דגלות זה האחרון (שסיבת הגליות — שנאת חנם⁴⁰).

(41) כמאמר רשב"י (מגילה כט, א).

— כי י"ל דמ"ש שם "ההיא בנשיאי ישראל הוא", הכוונה רק שאין הכרח מהכתוב שהיתה אז שנאת חנם אצל כל העם.

[בר"ח (ועוד) שם פ', ולא בשאר העס". אבל: אין ענינו (בפ"י על הש"ס) פס"ד, וגם לא ביאור מסקנת הסוגיא (כי מבאר רק תיבות או ענינים בודדים בהסוגיא)].

כן להעיר אשר כו"כ דרגות בשנאה זו ובאהבה, ואת"ל שגם בביהמ"ק הא' ה' שנאת חנם (אף שלא בהדרגה דביהמ"ק הב') תתורץ הקושיא מ' מחז"ל (ספרי נשא ו, כו. ב"ר פל"ח, ו. ועוד. נח' בארוכה בדרושי הפלגה (תו"ח וכו' ס"פ נח) דכשחבור אפרים (אף שהיו עובדי ע"ז) — מנצח.

(38) ספרי ורש"י ואתחנן ו, ז. ועוד.

(39) ברכות ט, א. וש"נ.

(40) יומא ט, ב ובחדא"ג מהרש"א שם ד"ה לא נגלה. וראה גיטין נה, סע"ב ואילך. לקרית מטות פו, ב. וראה נצ"א לוח"ב שם.

(*) בנוגע (למקדש שני) וגלות זה האחרון. — ולהעיר מהשקו"ט בגמ' שם ע"ד שנאת חנם בביהמ"ק הא'. וצ"ע היש מסקנא בהשקו"ט ומה היא

בהר*

ליתן מתנה לבר נש לינה חזר בי (בדי-
בור בלחוד זוכה המקבל) וכאן הוא אמר
הכין" (דאפילו מוכר שקיבל ערבון על
המקצת יכול הוא לחזור בו).

ומשני, "תמן למדת הדין ומה דרב
נהג למדת חסידות" (בהאי עובדא ע"פ
מדת הדין הוא, דלדינא הורה כן, ומה
דרב נהיג בעצמו ע"פ מדת חסידות הוא,
שאע"פ שמדינא לא זכה בה המקבל,
לפנים משהו"ד עשה, ונהג בעצמו מדת
חסידות).

ובמפרשים הקשו מעובדא אחרת ד-
רב (בירושלמי מס' ב"מ⁵), "רב מפקד
לשמש" אימת דנימר לך תתן מתנה לבר
נש, אין הוה מסכן הב לי' מיד, ואין
עתיר אמליך בי תניינות" (רב הי' מצוה
למשרתו, כשאומר לך תן מתנה לעני,
תתן לו מיד, ולא תשאל אותי עוד, לפי
שאיני יכול לחזור בו, ואם הוא עשיר,
הימלך בי שנית אם לא החזרתי בו⁶).

הרי יש כאן סתירה בהנהגתו של רב
— דהכא (בסוף מס' שביעית) מפורש
שרב התנהג ע"פ מדת חסידות ולא חזר
בו מדבריו, ואילו בב"מ שם צוה למשר-
תו שלא לסמוך על אמירתו, ולא לתת
עד שישאלהו שנית — היפך ההנהגה ד-
לא ישנה מדיבורו.

א. תנן בסוף מס' שביעית: "כל ה-
מטלטלין נקנין במשיכה, וכל המקיים
את דברו רוח חכמים נוחה הימנו". כל-
מר, אע"פ שמעיקר הדין יכול המוכר
לחזור בו מכיון שעדיין לא קנה במשי-
כה, מ"מ, כשאינו חוזר בו אלא מקיים
את דברו, רוח חכמים נוחה הימנו.

ובירושלמי שם מביא פלוגתא בין ר'
יוחנן ורב, שלדעת ר' יוחנן — "אמר
ליתן מתנה לחבירו וביקש לחזור בו,
חוזר בו"; ורב פליג, דרב אמר, כד אנא
אמר לבני ביתי ליתן מתנה לבר נש,
לינה (לית אנאי) חוזר בי", שמקיים את
דיבורו לתת המתנה.

ובהמשך הסוגיא מקשה הירושלמי
מעובדא דרב, "חד בר נש אפקיד ערבון
על מילחא (שעשה מקח עם א' על מלח
ונתן לו משכון על המקח), ויקרת (נת-
ייקר המלח, ורצה המוכר לחזור בו),
אתא לגבי רב, א"ל, או יתן לו כל
עירבונו (כל מה שהוא נגד ערבונו יתן
לו כפי שוויו כך וכך מלח), או (אם אינו
רוצה במקח) ימסור לו למי שפרע (דב-
מקצת דמים שקיבל נתחייב מיהת לקבל
עליו מי שפרע), מחלפא שיטתי' דרב,
תמן הוא אמר כד אנא אמר לבני ביתי

(*) וסיום מס' שביעית.

(1) כן מפורש בפיהמ"ש להרמב"ם ורע"ב שם
"אע"פ שאין שם משיכה". וראה תו"ט ומלאכת
שלמה (וראה גם פ' מהרי"ב בן מלכי צדק) שם
דהכונה, "בלא תנינת דמים". ע"ש. וראה בירושלמי
שם.

(2) פני משה לירושלמי שם.

(3) ירושלמי שם עם פ' הפני משה.

(4) פלפולא חריפתא לרא"ש ב"מ פ"ד סי"ב
סק"ש. שנות אליהו להגר"א סוף שביעית. ועוד —
ראה הנסמך בהערה 8.

(5) פ"ד ה"ב. הובא ברי"ף ורא"ש (וכן ב"ר"ח)
לב"מ מט, א.

(6) פני משה לירושלמי שם.